

Lars Calmfors*

Varför ska Sverige gå med i EMU?

Sammanfattning

Artikeln diskuterar hur styrkan i olika argument för och emot ett EMU-medlemskap förändrats över tiden. Från ett svenskt nyttoperspektiv finns det mer som talar för en anslutning idag än för tio år sedan. De stabiliseringspolitiska riskerna med en övergång till euron är mindre och de positiva handelseffekterna måste bedömas som större. Men det är paradoxalt att det senaste årets kraftiga kronförsvagning av många uppfattats som en nackdel för svensk ekonomi, eftersom den bidrar till att hålla uppe produktion och sysselsättning i en extrem lågkonjunktur. Om kronförsvagningen ska användas som ett argument för svensk EMU-anslutning är det därför att den innebär att Sverige på ett "orättvist" sätt köper sig fördelar på andras bekostnad i ett läge när alla är drabbade av den globala krisen.

Inledning

Frågan om svenskt EMU-medlemskap har varit politiskt död sedan folkomröstningen 2003. Den kraftiga kronförsvagningen har emellertid lett till att diskussionen skjutit fart igen. Folkpartiet och Kristdemokraterna förordar nu en ny folkomröstning. Samtidigt har opinionsstödet för en anslutning ökat. Det kan därför finnas skäl att åter granska argumenten för och emot en övergång till euron. Jag ska ta min utgångspunkt i EMU-utredningen från 1996 och diskutera hur styrkan i olika argument förändrats.

1996 års EMU-utredning

Tvärtemot vad de flesta tror, förespråkade EMU-utredningen ett svenskt EMU-medlemskap, fast på sikt och inte i första omgången 1999.

Utredningen konstaterade att det fanns *samhällsekonomiska effektivitetsskäl* för ett medlemskap och *stabiliseringspolitiska skäl* emot. Effektivitetsargumentet var att en gemensam valuta stimulerar handeln, vilket i sin tur ger positiva produktivitetseffekter och en större mångfald av konsumtionsvaror. Det stabiliseringspolitiska argumentet gällde risken för *asymmetriska störningar*, alltså att ett enskilt land som Sverige får en annan konjunkturutveckling än övriga EU och då har behov av en egen penningpolitik. EMU-utredningen menade vidare att det fanns starka politiska skäl för att delta i valutaunionen, eftersom det kunde antas ge oss ett större *inflytande* på EU-samarbetet som helhet.

EMU-utredningens slutsats var att de positiva effekterna av medlemskap övervägde på sikt. Det främsta skälet till att

* Artikel för Sieps 18 juni 2009. Artikeln grundas på ett anförande för Svenska Paneuropaföreningen 27 april 2009.

Lars Calmfors är professor i internationell ekonomi vid Institutet för internationell ekonomi, Stockholms universitet och ordförande i Finanspolitiska rådet. Han var 1995-96 ordförande i EMU-utredningen. Ulrika Stavlot har gett värdefulla kommentarer.

utredningen avrådde från omedelbart inträde var det prekära läget för svensk ekonomi i mitten av 1990-talet. Arbetslösheten var fortfarande mycket hög efter krisen i decenniets början, så det hade varit olyckligt om vi utsatts för landspecifika recessionsstörningar som inte skulle kunna motverkas tillräckligt utan en egen penningpolitik. Den risken var påtaglig eftersom finanspolitiken under andra hälften av 1990-talet var helt inriktad mot att konsolidera de offentliga finanserna och därför inte kunde användas för konjunkturstabilisering.

Det stabiliseringspolitiska argumentet

Efter 1990-talskrisen steg sysselsättningen i Sverige igen. De offentliga finanserna konsoliderades. Finanspolitiken har därför åter kunnat användas som konjunkturpolitiskt instrument. Detta innebär att det stabiliseringspolitiska argumentet mot ett EMU-medlemskap har försvagats. Samtidigt finns det frågetecken inför framtiden. Den pågående ekonomiska krisen kan leda till lika hög arbetslöshet som under 1990-talet. Däremot försämrans förmodligen inte de offentliga finanserna lika mycket.

I efterhand kan man konstatera att Sverige inte har drabbats av någon kraftig asymmetrisk störning sedan EMU-starten 1999. Därför har Riksbankens reporänta i regel legat nära ECB:s styrränta. Men detta innebär inte att riskerna för asymmetriska störningar har försvunnit. Tvärtom har utvecklingen inom euroområdet tydligt visat på dessa risker. Framför allt Grekland, Irland och Spanien har under senare år haft kraftiga överhettningar som inte har dämpats tillräckligt av den gemensamma penningpolitiken. Dessa överhettningar har bidragit till att de pågående konjunkturedgångarna i dessa länder har blivit särskilt djupa. De skulle egentligen behöva motverkas genom en ännu mer expansiv penningpolitik än den ECB nu bedriver.

Effektivitetsargumentet

Det har tillkommit ny forskning som tyder på att en gemensam valuta har större positiva effekter på handeln än man tidigare trodde (kanske i storleksordningen 10–20 procent på några års sikt). Det svenska utanförskapet har också inneburit större växelkursvolatilitet än som annars skulle ha blivit fallet (se Konjunkturrådet 2009 för en diskussion om handelseffekter och växelkurssvängningar).

Den nya forskningen innebär att större vikt bör läggas vid effektivitetsargumentet än vad EMU-utredningen gjorde. Men samtidigt råder betydande osäkerhet om hur stora produktivitetseffekterna är av en gemensam valuta. 1995–2006 hade Sverige mycket högre produktivitetstillväxt än de stora

euroländerna. Den svenska utvecklingen liknar till stor del den finska (se EEAG 2007). En försiktig slutsats är därför att andra faktorer förmodligen är mycket viktigare för produktivitetstillväxten än valutaregimen.

Inflytandeargumentet

Det argument som är svårast att utvärdera är inflytandeargumentet. Detta var ett problem redan i EMU-utredningen, eftersom det inte fanns någon gedigen empirisk forskning att luta sig mot utan bara mer anekdotisk evidens. Senare statsvetenskaplig forskning har inte funnit belegg för att medlemskap i valutaunionen skulle ha varit av betydelse för samarbetsmönstren inom EU i frågor som inte direkt relaterar till EMU (Lindahl och Naurin 2003, 2007).

EMU-utredningen lade begränsad vikt vid inflytandeargumentet på kort sikt, eftersom relativt få länder antogs bli medlemmar vid starten. Antalet medlemsländer blev betydligt fler än utredningen trodde och har sedan ökat ytterligare. Men samtidigt har EU:s utvidgning inneburit att antalet EU-länder utanför EMU också ökat. Det har sannolikt minskat eventuella inflytandeförluster av Sveriges utanförskap.

EMU-länderna kan ha haft större möjligheter än övriga EU-länder att påverka riktlinjerna för stöden till de finansiella marknaderna, eftersom besluten om dem under hösten 2008 i praktiken fattades av eurogruppen. Men samtidigt förefaller riktlinjerna ha anslutit väl till svenska synpunkter. En närliggande fråga där EMU-medlemskap kan komma att bli av betydelse gäller övervakningen av de finansiella marknaderna där ECB kan få en roll för hela EU.

Inflytandeargumentet är fortfarande mycket svårt att värdera. Det kan vara potentiellt viktigt på sikt, men det är svårt att tro att Sverige hittills förlorat särskilt mycket på att stå utanför EMU.

Den svaga kronan

Huvudskälet till att EMU-frågan aktualiserats igen är kronförsvagningen sedan hösten 2008. Denna ses av många som ett stort problem för svensk ekonomi. Detta är svårt att förstå. I en extrem lågkonjunktur är det en fördel för oss att den kraftigt minskade efterfrågan på svenska produkter motverkas av att våra kostnader och priser sänks i förhållande till euroländerna, så att vi kan vinna marknadsandelar. Den nuvarande låga inflationen innebär att höjda importpriser inte hotar Riksbankens inflationsmål: i stället blir deflationsriskerna mindre.

Kronkursen mot euron har under det senaste året följt ett tidigare mönster, nämligen att det sker en försvagning i globala nedgångar. Detsamma inträffade – fast i mindre omfatt-

ning – vid Asienkrisen i slutet av 1990-talet och när IT-bubblan sprack i början av 2000-talet.

Dessa kronförsvagningar har systematiskt varit till hjälp för Sverige. Däremot är de ett problem för andra länder. Den svaga kronan innebär nämligen att Sverige vinner fördelar på andras bekostnad i en situation när efterfrågan faller överallt (en *symmetrisk* störning). Detta är svårt att motivera utifrån ett globalt "rättviseperspektiv". Det är något helt annat än om vi vinner marknadsandelar genom en krondepreciering i en situation då Sverige ensamt har drabbats av en kraftig konjunkturförsvagning (en *asymmetrisk* störning). Konjunkturbedgången nu är visserligen något djupare i Sverige än i euroområdet (se Konjunkturinstitutet 2009), men skillnaden är knappast så stor att den motiverar den starka depreciering av kronan som skett. Denna aspekt speglas i hög grad av den ekonomiska debatten i Finland, där det finns en stor oro över att produktion flyttas från Finland till Sverige och att svenska företag allmänt får kostnadsfördelar gentemot finska (Sundell 2009). I den mån krondeprecieringen uppfattas som en "beggart-thy-neighbour-politik" i andra länder kan den mycket väl få negativa politiska konsekvenser för Sverige.

Slutsatser

Debatten om svensk EMU-anslutning har främst gällt vad som gynnar Sverige. Från det perspektivet är argumenten för en anslutning starkare nu än för tio år sedan: med förbättrade offentliga finanser är de stabiliseringspolitiska riskerna mindre och handelseffekterna måste bedömas som större än man då gjorde. Men, liksom tidigare, använder enligt min uppfattning många EMU-förespråkare delvis fel argument i debatten. Det kommer aldrig att bli möjligt att göra någon entydig nyttokalkyl som visar att Sverige gör en nettovinst på att gå med.

Ett alternativ är att anlägga ett mer europeiskt perspektiv på EMU-frågan. I så fall skulle det utslagsgivande vara hur man ställer sig till att Sverige genom ett EMU-medlemskap försöker bidra till allmän europeisk politisk integration mer än man gör idag. I den mån vi reflekterar över växelkursvägningarna för en självständig krona, finns det goda skäl att i större utsträckning beakta konsekvenserna för övriga EU-länder och inte bara fokusera på effekterna för Sverige.

Referenser

EEAG (2007), *Report on the European Economy*, CESifo, München.

EMU-utredningen (1996), *Sverige och EMU*, SOU 1996:158, Fritzes, Stockholm.

Konjunkturinstitutet (2009), *Konjunkturläget*, juni, Stockholm.

Konjunkturrådet (2009), *EMU efter tio år. Ska Danmark, Sverige och Storbritannien ansluta sig?* SNS, Stockholm.

Lindahl, R. och D. Naurin (2003), Gemenskap, utanförskap och inflytande i EUs ministerråd, CERGU, Working Paper Series, 03/02.

Lindahl, R. och D. Naurin (2007), "Anmärkningsvärt starkt svenskt inflytande i EU", *Dagens Nyheter*, 31 mars.

Sundell, B. (2009), Avgörandets stund i landskampen Finland–Sverige, <http://www.magma.fi>.

Europapolitisk analys

European Policy Analysis

2009

When Lab Results are not Sufficient: On the Limitations of Science in Tackling Modern Food Regulatory Concerns (2009:5epa)

Författare: Karolina Zurek

EU alltmer accepterat (2009:4epa)

Författare: Sören Holmberg

Stockholmsprogrammet – ett ambitiöst program för frihet, säkerhet och rättvisa? (2009:3epa)

Författare: Anna Södersten

Democracy Promotion in a Transatlantic Perspective: Reflections from an expert working group (2009:2epa)

Författare: Anna Michalski

Foreign Policy Challenges for the Obama Administration (2009:1epa)

Författare: John K. Glenn

2008

Nya regler om fri rörlighet för patienter (2008:15epa)

Författare: Eva Edwardsson

The Swedish 2009 Presidency – Possible Policy Priorities (2008:14epa)

Författare: Fredrik Langdal och Göran von Sydow

Lissabonfördraget och den svenska grundlagens reglering av EU (2008:13epa)

Författare: Carl Fredrik Bergström

Lissabonfördraget och ”det irländska problemet” – en snabbare lösning än väntat? (2008:12epa)

Författare: Carl Fredrik Bergström

EU Energy Policy in a Supply – Constrained World (2008:11epa)

Författare: Jacques de Jong & Coby van der Linde

Samstämmighet mellan inre och yttre politik (2008:10epa)

Författare: Anna Michalski

Lissabonfördraget och straffrätten (2008:9epa)

Författare: Ester Herlin-Karnell

The Potential Impact of the Lisbon Treaty on European Union External Trade Policy (2008:8epa)

Författare: Stephen Woolcock

Lissabonfördraget och maktbalansen mellan EU:s institutioner (2008:7epa)

Författare: Joakim Nergelius

Esse, non videri – företrädesprincipens vara eller icke vara (2008:6epa)

Författare: Ola Zetterquist

Ökat opinionsstöd för EU (2008:5epa)

Författare: Sören Holmberg

The Lisbon Treaty and EMU (2008:4epa)

Författare: Sideek Mohamed Seyad

The Lisbon Treaty and the Area of Criminal Law and Justice (2008:3epa)

Författare: Ester Herlin-Karnell

A Better Budget for Europe: Economically Efficient, Politically Realistic (2008:2epa)

Författare: Filipa Figueira

The Future of the Common European Asylum System: In Need of a More Comprehensive Burden – Sharing Approach (2008:1epa)

Författare: Eiko Thielemann

2007

Flexicurity – An Answer or a Question? (2007:6epa)

Författare: Lars Calmfors

Agenda 2014: A Zero-Base Approach (2007:5epa)

Författare: Daniel Tarschys

Vad innebär reformfördraget? (2007:4epa)

Författare: Jörgen Hettne och Fredrik Langdal

A New Proposal for a Regulation on Mutual Recognition of Goods – Towards a Harmonized Administrative Order? (2007:3epa)

Författare: Jane Reichel

Spillover or Activist Leapfrogging? Criminal Competence and the Sensitiveness of the European Court of Justice (2007:2epa)

Författare: Maria Bergström

Better Regulation of Mobile Telecommunications

Författare: Johan Stennek och Thomas P. Tangerås (2007:1epa)